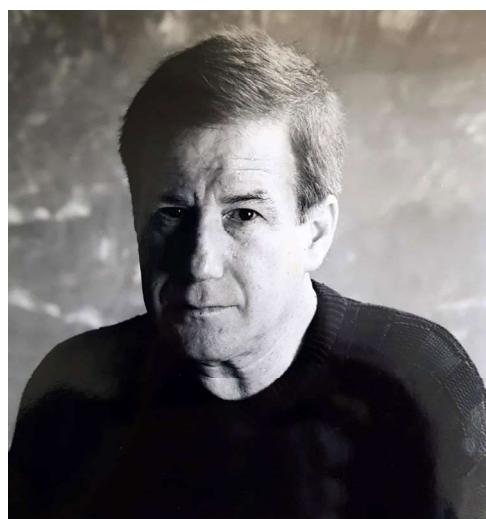

**"רק
מלֶה
בעברית"**

גַל (גָלִי) מְנוֹר

**שירי אהוד מנור
בין ה"אני" ל" אנחנו"**

"Only a Word in Hebrew": Ehud Manor's Lyrics Between the "I" and the "We"

Gal Manor

מחברת: גל (גלי) מנוור, מכללת לוינסקי לחינוך ומכללת סמינר הקיבוצים

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:

עורך ראשי: דודו רוטמן

עורכת אקדמית: יהודית שטיימן

עורכת טקסט וلغון: אדוה חן

עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: אלה טאובר

ציילום תמונה השער:>Rodi Cohen

ציילום תמונה הדש: עפרה פוקס-מנור

חברי הוועדה האקדמית של הוצאת הספרים:

פרימה אלבז-לובייש, אילנה אלקלד-להמן, חנן בן-פז, יעל דר,
ירם הרפז, נצה מובשוביץ-הדר, אילן נווה, יעל פישר, שי פרוגל

עשינו כמויטב יכולתנו לארור את בעלי הזכויות של כל חומר
ששולב בספר ממkillות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל
השמטה או טעות. אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקן
במהדורות הבאות.

מסת"ב: 5-188-965-978

- © כל הזכויות על יצירותיו של אהוד מנוור שייכות לעפרה פוקס-מנור
- © כל הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
- © כל הזכויות על התמונות שמורות לצלמים
- © כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשפ"א/2021

טל': <http://www.mofet.macam.ac.il> 03-6901406

דפוס: שי Abrams בע"מ

תוכן העניינים

פתח דבר	5
"רק מלה בעברית": שמונה מאפיינים לשירו של אהוד מנור	
הקדמה	9
ה"אני הלירי" - שילוב תכנים אוטוביוגרפיים	12
חריזה לטכנית וksamל	15
חיפוש אחר שילוב הרמוני בין מילים למנגינה	18
שפה תקנית אך לא מליצית	22
חלמה, אמפתיה, גישור	25
היצר הגלוקלי - השפעות מקומיות ועולמיות	27
مزorbit - מיזוג בין מזרח למערב	30
אהבת הארץ	33
"הימים הייחפים": מויינר למנור	
"מה קרה הילד שדבר אל כוכבים"	37
ההווי החברתי-תרבותי במושבה	40
ההוריות	44
התיכון הריאלי בחיפה	47
השירות הצבאי	50
הכניסה לרדיו: "קול ישראל" בירושלים	57
הנסעה לארצות הברית	60
השפעות תרבותיות מוקדמות	
שירי העرش של אמו	69
החרוזים של אבי	71
"ברמליל"	72
"עלילות מייק מהו"	73
חנניה רייכמן	74
חסמבה	74
טיאטרון "שעשוע"	75
קולנוע	76
מגזינים ותקליטים אמריקניים	77
עיתונות הילדים בשנות הארבעים והחמישים	78
"ילדותיה השניה": מוטיבים בשירים ילדות	
"זו ילדותה הישראלית: רקע תרבותי לשירי הילדות של מנור"	87
האם: "בן כוח וחילשה"	89
הבית: "הבית ליד המסלה"	98

107.....	הטבע: "ברוש"
116.....	ההורות: "אחותי הקטנה"
128.....	הסבאות: ילדותי השלישית
"ברית עולם": שירי אהבה	
135.....	הקדמה לשירי אהבה של מנור
141.....	רקע לשירי אהבה הראשוניים
143.....	מאפייני שירי אהבה של מנור
147.....	שירי אהבה משנות השישים: "הבתים שנגמרו ליד הים"
161.....	שירי אהבה משנות השבעים: "ברית עולם"
180.....	שירי אהבה משנות השמונים: "כלים שלובים"
195.....	שירי אהבה משנות התשעים: "שפה משתפת"
206.....	שירי אהבה משנות האלפיים (2000-2005): "בזואי נתחרז"
211.....	שירי זקנה: "איך בימך נזדקן"
"האם אתה שומע? האם אתה יודע?": שירי אבל ושכול	
223.....	השכול האישי וביטויו ביצירה של מנור
226.....	נרטיב השכול הקולקטיבי
228.....	פזמון השכול
229.....	"מות הפרפר"
233.....	"אחיכי הצעיר יהודה"
237.....	"בן יפה נולד"
242.....	שירי שכול נוספים
249.....	"מיישרו" - שיר אבל על מות האב
253.....	"זאב, זאב" - שיר אבל על מות האח הבכור
255.....	הספר עצמאי: מנור על מותו שלו
"אין לי אָרֶץ אַחֲרֶת": שירי מולדת	
261.....	ילדות מוסרת
265.....	שירי מולדת משנות השישים והשבעים: "ללאך שבאי אַחֲרֵיך"
272.....	שירי מולדת משנות השמונים: "הביתה"
284.....	שנות התשעים: "אסיה בזוכה" ורצח רביין
291.....	שנות האלפיים: "לחיזות את החלום"
295.....	מעזבונו של מנור
301.....	אחרית דבר טילילה אלרים
311.....	אהוד מנור: תחנות מרכזיות על ציר הזמן
317.....	ביבליוגרפיה
327.....	תקציר באנגלית

פתח דבר

אָבָא,
 שֶׁר אַנְיִלְךְ
 עַל שֵׁיוּם אָחָד קָמָת וּמָלָךְ.
 (מתוך: "לִיד הָאָרֶץ")

אני כותבת על אבי, אהוד מנור; על האב החי, האב שנוכח תמיד, האב החולה, האב המת; על האב שתרגומים מחזות, מגיש ועורך ברדיות ובטלוויזיה וכותב שירים מדי יום ביוםו על שולחן המטבח; על האב שמחכה שאחזר בלילה, שמסיע אותו לבסיס ומছיר יום אחר יום; על האבא שבא לבקר את ילדי, את נכדיו, כל צוරיהם. על האב האופטימי, אוהב האדם; על האב האבל, החרד, השבור; על האב חתן פרס ישראל; על האב ששונא לכלת לרופאים. לכותב על אבא זה לכתוב גם על אימה. הם בלתי נפרדים. תמיד מתכוונים את הצעד הבא, מנתחים סרטים, מבקרים מחזות, מתוויםם על שירים, קוראים עיתונים, נחים. תמיד ביחד. הטלפונים הבלתי פוסקים של אבא לאימה, אפילו בזמן הפרסומות בעת שידורו ברדיון. הוא מתייעץ איתה על כל דבר. הם חיים את חיים בשיתוף מוחלט, כל יום, שעה-שעה.

אבא שלי נפטר מודם לב לפני המש עשרה שנים. אין אפשר לכתוב על אב שמית? הניסיון הזה לייצג אותו ואת שיריו מלואה בחשש ובאשמה. אני שואלת את עצמי אם הוא היה רואה זאת בעין טוביה, ואני יודעת להסביר. אבא התנגד לניטוח שיריו במנוטק מהמלחן שלהם. הוא ראה בפזמון¹ יצירה משותפת שיש בה כדי לחולل כסם עצמתי יותר מאשר שירה כתובה בלבד. אבא האמין בכוחו של הפזמון לשנות תפיסה, לעורר רגשות רדומים, לעודד זוויות הסתכלות חדשות, לשמע את קולו של האחר. הוא כתב פזמוןים מלאי שמחה, אך גם מלאי כאב. הוא כתב פזמון לעיתונים וצינים, לעיתונים משתטים. אני מבינה לגמרא את התנגדותו לנתק את שיריו מלחנייהם, אפילו מזודה איתה, ובכל זאת אני ממרה את פיו. זו אחריות כבده עברוי. ועם זאת, אני מעזה. מודיע?

¹ דיוון במושג "פזמון", ראו בהקדמה לפרק הבא.

אני רואה בספר זהה ניסיון להבין את אבא על המכלול שבו - ילדותו, הקונפליקטים שלויו אותו, ההשפעות התרבותיות עליו. זהו תהליך של התקרובות, אך בה בעת גם של התרחקות. מלאכה של פירוק והרכבה. בהקדמה אישית זו אני קוראת לו "אבא", אך לאורך הספר מכנה אותו "אהוד וינר" או "אהוד מנור" בהתאם לביוגרפיה, ועל פי רוב - "מנור".² דוקא אחרי מותו נדמה לי שאני מכירה את אבי טוב יותר מאשר אי פעם. ההתרחקות הזאת, באמצעות העין האקדמית, מאפשרת לי להבין את נרטיב הזהות שלו, את יצרתו ואת חייו. אבא שירק לדור הראשון של ילדי הארץ, דור שעלה כתפיו משא כבד - עתיד המפעל הציוני. את המשא הזה הוא נשא בלב אהוב, אך גם כבד ומפוץ.

אני שואבת את השראתי מבנים או בנות שערכו מחקר וכתבו על הוריהם או סביהם והוסיפו בכך ממשמעות להבנת דמותם. מכיוון שתחום התמחותה הוא ספרות ויקטוריאנית, הדוגמה המובהקת ביותר העומדת מול עיני היא של האלأم טנישון, בנו של המשורר האנגלי בן המאה התשע עשרה, אלפרד טנישון. למרות התנגדותו של האב לכתיבת ביוגרפיה, הבן מנשך ביוגרפיה נרחבת על אביו, ובתוך כך מנסה להבין אותו. בכל מילה שכותב הוא הריגש שאביו רואה אותו ומשגיח עליו. אותה ביוגרפיה היאיה בסופה של דבר את כתביו של טנישון האב וסיעעה בידי דורות של חוקר ספרות ואהובי שירתו, ואני בתוכם, להתעמק בהם.

מטרת כתיבת הספר זהה היא קודם כל להבין את אהוד מנור הפזמנאי בהקשר ביוגרפי ותרבותי דרך הנושאים שנגע בהם בשיריו - ילדות, נערות, הורות, צבא, אהבה, אבל ומוות. נושאים אלו ישמשו כאשנב ללמידה לא רק על מגור adam הפזמנאי, אלא גם על בני דורו ועל התרבות הישראלית בכלל מתוך עיון בסוגה זו של שיר אرض ישראל כחלק מהתרבות הישראלית הפופולרית. בספר אנסה לשרטט את שיריו של אביו בתפר שבין הזהות הפרטית לבין הקולקטיבית² ולآخر את המתחים בזהות שלו, שמקורם בפערים בין הנרטיב הציוני שטיפח והיה נאמן לו לבין הערכים האוניברסליים של סוף שנות השישים ותחילת שנות השבעים. בניסיוני ליצג את קולו של האב שאבד, אי-אפשר להימנע משחוור ניסיונו של אבא ליצג את אהוביו שאבדו לו, ובעיקר את אחוז הצעיר יהודה,

² זהות קולקטיבית קשורה בתחום שיכות לקבוצה בעלת מאפיינים הנתפסים כדומים לאלו של הפרט, ואילו זהות אישית מתקשרות למאפיינים של האני הנתפסים כיחידים לפרט .(Ashmore et al., 2004)

אהוב נפשו. מותו מייסר את אבא לאורך כל חייו ומעמיק את הקרים בזיהות הישראלית הקולקטיבית שלו.

את מרבית התכנים בספר אני שואבת מזיכרונותי הפרטיים, מראיונות עם אנשים משמשותיים בחיו של אבא, מכתיבתו האוטוביוגרפית, מפזמון שכתב, ממארמים שהכיר וمراינוות שנתנו באמצעות התקשרות. הגישה המחברת שלי היא בעיקרה בתחום לימודי התרבות, אך אני נוערת גם בכלים מתאימים מעולם הפסיכולוגיה, בעיקר בתחום יחס האובייקט בהקשר של אבל וייצירה.

ספר זה אינו בחזקת יצירה ביוגרפית. הפרטיים הביאוגרפיים לא נאספו אלא כדי להבהיר את הרקע לפזמוני של אבא, את ההשפעות התרבותיות שלו ואת הערכיהם שהניעו אותו לכתוב. זה המקום לציין שבספר זה לא הרחבתי במודע על תרומתו של אבא לרדיון, לטלוויזיה ולתיאטרון ועל תרגומיו רבים למחוזות, למחזות זמר ולשירים מארצאות רבות ושונות. כל זאת אני מוקוה להשלים בעתיד.

תודות

תודה רבה להורי, שגידלו אותי בחום ובאהבה וחשו אוטי לעולם של ספרות, מוזיקה, תיאטרון וקולנוע. תודה למשפחה אהובה, ובעיקר לאמי, על הלוי והתמכה בשנות המחקר לאורך כתיבת הספר.

תודה לחברותי הטובות והסבלניות, שתמכו بي וסייעו לי.

תודה מכרב לב לצוות מכון מופ"ת המסור והמקצועי: לראש ההוצאה ד"ר דודו רוטמן; לעורכת האקדמית ד"ר יהודית שטיימן; לעורכת התוכן והלשון אדוה חן; לעורכת הגרפית בללה טאובר; ולרכזת הוצאת הספרים חני שושתרי.